

Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi

Editörler:

Mehmet Metin ARSLAN • Songül ALTINIŞIK

Editörler: Prof. Dr. Mehmet Metin ARSLAN - Prof. Dr. Songül ALTINIŞIK

TÜRK EĞİTİM SİSTEMİ VE OKUL YÖNETİMİ

ISBN 978-625-7676-64-9

DOI 10.14527/9786257676649

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2021, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. A.Ş. ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınev**idir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye’de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000’in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

I. Baskı: Nisan 2021, Ankara

Yayın-Proje: Şehriban Türüldür
Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan
Kapak Tasarım: Pegem Akademi

Baskı: Ay-bay Kırtasiye İnşaat Gıda Pazarlama ve Ticaret Ltd. Şti.
Çetin Emek Bulvarı 1314. Cadde No: 37A-B Çankaya/ANKARA
Tel: (0312) 472 58 55

Yayıncı Sertifika No: 36306
Matbaa Sertifika No: 46661

İletişim

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay/ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50 - 430 67 51
Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

ÖN SÖZ

Öğretmen yetiştirme, her toplumda mesleğin önemi, yeterlikleri ve rolleri boyutunda eğitim sistemi içerisinde en fazla irdelenen ve buna koşut olarak da değışiklik getirilen çalışma alanıdır. Çağın gerçeklerine, ülke ihtiyaçlarına uygun nitelik ve yeterlikte öğretmen yetiştirme uygulamalarında, istihdam edilecek öğretmen adaylarının mesleğinde yetkin ve çözüm üreten bir donanıma sahip olmaları hedeflenmektedir. Bu yaklaşım Mustafa Kemal'in "Okullarda öğretim görevinin güvenilir ellere verilmesini, ülke çocuklarının o görevi kendilerine hem bir meslek hem bir ülkü sayacak, erdemli ve saygıdeğer öğretmenler tarafından yetiştirilmelerini sağlamak için, öğretmenliğin diğer serbest ve yüksek meslekler gibi, yavaş yavaş yükselmesi ve kesinlikle rahat bir yaşam sağlayacak bir meslek durumuna getirilmesi gereklidir." (1 Mart 1923 TBMM) özdeyişii ile anlamlandırılarak bilinir. Bu amaca dönük olarak hazırlanan öğretmen yetiştirme programlarında temel meslek derslerinden biri olarak "Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi" dersinin ilgili fakültelerde okutulmasına 2006 yılında karar verilmiştir.

Yükseköğretim Kurumu bu dersin kur tanımını "Eğitim sistemlerinin oluşumu ve Türk eğitim sisteminin yapısı; Türk eğitim sistemini düzenleyen temel yasalar; Millî Eğitim Bakanlığının merkez, taşra ve yurt dışı örgütü; Türk eğitim sisteminde öğretim kademeleri; Türk eğitim sisteminde insan gücü, fiziki, teknolojik ve finansal kaynaklar; Türk eğitim sisteminde reform ve yenileşme girişimleri; örgüt-yönetim teorileri ve süreçleri; sosyal bir sistem ve örgüt olarak okul; insan kaynağının yönetimi; öğrenci özlük işleri; eğitim ve öğretimle ilgili işler; okul işletmeciliğiyle ilgili işler; okul, çevre, toplum ve aile ilişkileri; Türk eğitim sistemi ve okulla ilgili güncel tartışma ve yönelimler." olarak belirlemiştir. Bu dersi alan öğretmen adayları Türk eğitim sisteminin genel yapısı, amaçları, yasal dayanakları, merkez, taşra ve yurtdışı örgüt yapıları, görev yapacakları okullar ve eğitim kurumları konusunda bilgi sahibi olacaklardır.

Türk Millî Eğitim Sistemi'nin örgütsel ve yönetsel işleyişini, öğretmen adaylarına belirtilen yetkinliği kazandırmak amacıyla hazırlanan bu kitapta, yazar arkadaşlarımızla birlikte gönümüzden geçeni olabildiğince yansıtmaya çalıştığımızı söyleyebiliriz. Kitabımızın, öğretmen adaylarının akademik başarılarını desteklemesi ve mesleki yaşantılarında da onlara rehber olması dileğiyle...

Kitabın her aşamasında başta yazarlar olmak üzere emeği geçen herkese, yayımlayan PEGEM Akademi'ye teşekkürlerimizi sunuyoruz...

Editörler

Ankara, Nisan 2021

BÖLÜMLER VE YAZARLARI

Editörler: Prof. Dr. Mehmet Metin ARSLAN - Prof. Dr. Songül ALTINIŞIK

1. BÖLÜM: Eğitim Sistemlerinin Oluşumu ve Türk Eğitim Sisteminin Yapısı

Prof. Dr. Mehmet Metin ARSLAN, Kırıkkale Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-4346-4070

2. BÖLÜM: Türk Eğitim Sistemini Düzenleyen Temel Yasalar

Dr. Öğr. Üyesi Yusuf BADAVAN, Hacettepe Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-4535-668X

3. BÖLÜM: Milli Eğitim Bakanlığı Merkez, Taşra ve Yurt Dışı Örgütü

Dr. Öğr. Üyesi Ümit DİLEKÇİ, Batman Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-6205-1247

4. BÖLÜM: Eğitim Sisteminde Öğretim Kademeleri

Dr. Öğr. Üyesi Adem ÇİLEK, Çankırı Karatekin Üniversitesi

ORCID No: 0000-0003-1295-6520

5. BÖLÜM: Türk Eğitim Sisteminde İnsan Gücü, Teknolojik ve Finansal Kaynaklar

Uzm. Ömer SEVEN, Siirt Evliya Çelebi MTAL

ORCID No: 0000-0002-6110-6138

Öğr. Gör. Abdullah ELMAS, Siirt Üniversitesi

ORCID No: 0000-0003- 3704-3429

6. BÖLÜM: Türk Eğitim Sisteminde Reform ve Yenileşme Girişimleri

Prof. Dr. Sevilay ŞAHİN, Gaziantep Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-7140-821X

Dr. Öğr. Üyesi Bayram BOZKURT, Gaziantep Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-9184-0878

7. BÖLÜM: Örgüt Yönetim Teorileri ve Süreçleri

Prof. Dr. Songül ALTINIŞIK, E/TODAİE

ORCID No: 0000-0002-3861-3342

8. BÖLÜM: Sosyal Bir Sistem ve Örgüt Olarak Okul

Prof. Dr. Nuri BALOĞLU, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-7982-2116

9. BÖLÜM: İnsan Kaynakları Yönetimi

Prof. Dr. Neşe SONGÜR, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-3431-4441

10. BÖLÜM: Okullarda Eğitim Öğretim ile İlgili Hizmetler

Maarif Müfettişi Abdulkadir DURSUN, Milli Eğitim Bakanlığı

ORCID No: 0000-0002-4469-7394

11. BÖLÜM: Okul İşletmeciliği ile İlgili İşler

Prof. Dr. Neşe SONGÜR, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-3431-4441

Maarif Müfettişi Abdulkadir DURSUN, Milli Eğitim Bakanlığı

ORCID No: 0000-0002-4469-7394

12. BÖLÜM: Okul-Aile ve Çevre İlişkileri

Doç. Dr. Bilgen KIRAL, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi

ORCID No: 0000-0001-5352-8552

13. BÖLÜM: Türk Eğitim Sistemi ve Okulla İlgili Güncel

Tartışma ve Yönelimler

Öğr. Gör. Abdullah ELMAS, Siirt Üniversitesi

ORCID No: 0000-0003- 3704-3429

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	iii
Bölümler ve Yazarları.....	iv

1. BÖLÜM

EĞİTİM SİSTEMLERİNİN OLUŞUMU VE TÜRK EĞİTİM SİSTEMİNİN YAPISI

Giriş.....	2
Sistem Yaklaşımı: Eğitim Sisteminin Oluşumu	2
Kavram, Olgu ve Sistem Olarak Eğitim.....	5
Türkiye’de Eğitimin Sistemleşmesi: Tarihsel Görünüm	6
Osmanlı Dönemi’nde Eğitimin Sistemleşmesinde Gelişmeler.....	6
Cumhuriyet Dönemi, Eğitimin Sistemleşmesinde Gelişmeler.....	8
Türk Millî Eğitim Sistemi, Oluşumu ve Örgüt Yapısı	11
Politika Kurulları.....	11
Türk Eğitim Sisteminin Örgüt Boyutları.....	14
Türk Eğitim Sisteminin Amaç Boyutu	14
Türk Eğitim Sisteminin Yapı Boyutu	15
Türk Eğitim Sisteminin Süreç Boyutu	16
Sonuç	16
Bölüm Tartışma Soruları	17
Kaynakça.....	17

2. BÖLÜM

TÜRK EĞİTİM SİSTEMİNİ DÜZENLEYEN TEMEL YASALAR

Giriş.....	20
Eğitim Hukuku	20
Anayasa’da Eğitim.....	21
Kanun, Kanun Hükmünde Kararname ve Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerinde Eğitim.....	24
Yönetmeliklerde Eğitim	30
Uluslararası Belgelerde Eğitim.....	33
Bölüm Tartışma Soruları	36
Kaynakça.....	36

3. BÖLÜM

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI MERKEZ, TAŞRA VE YURT DIŞI ÖRGÜTÜ

Giriş.....	40
Millî Eğitim Bakanlığı Merkez Örgütü.....	42
Bakan	43
Bakan Yardımcıları.....	43
Hizmet Birimleri	43
Temel Eğitim Genel Müdürlüğü	44
Ortaöğretim Genel Müdürlüğü.....	44
Meslekî ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü	44
Din Öğretimi Genel Müdürlüğü.....	45
Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü.....	45
Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü.....	46
Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü	46
Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü.....	47
Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğü.....	47
Ölçme, Değerlendirme ve Sınav Hizmetleri Genel Müdürlüğü	47
Yükseköğretim ve Yurt Dışı Eğitim Genel Müdürlüğü.....	48
Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü.....	48
Personel Genel Müdürlüğü.....	48
Hukuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü.....	49
Destek Hizmetleri Genel Müdürlüğü.....	49
Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.....	50
Teftiş Kurulu Başkanlığı.....	50
Strateji Geliştirme Başkanlığı	50
Bilgi İşlem Genel Müdürlüğü.....	51
İnşaat ve Emlak Genel Müdürlüğü	51
Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği.....	51
Özel Kalem Müdürlüğü.....	52
İç Denetim Birim Başkanlığı	52
Millî Eğitim Bakanlığı Taşra Örgütü	52
İl Millî Eğitim Müdürlüğü	52
İlçe Millî Eğitim Müdürlüğü.....	53
Millî Eğitim Bakanlığı Yurt Dışı Örgütü	54
Bölüm Tartışma Soruları	55
Kaynakça.....	56

4. BÖLÜM

EĞİTİM SİSTEMİNDE ÖĞRETİM KADEMELERİ

Giriş	58
Türk Milli Eğitim Sisteminin Genel Yapısı	59
Örgün Eğitim	59
Okul Öncesi Eğitimi.....	60
Okul Öncesi Eğitimin Temel İlkeleri	60
İlköğretim	62
Ortaöğretim	63
Yükseköğretim	66
Yaygın Eğitim.....	68
Yaygın Eğitimin Milli Eğitim Sistemi İçindeki Genel Görünümü	70
Hayat Boyu Öğrenme	70
Sonuç.....	72
Bölüm Tartışma Soruları.....	72
Kaynakça	73

5. BÖLÜM

TÜRK EĞİTİM SİSTEMİNDE İNSAN GÜCÜ, TEKNOLOJİK VE FİNANSAL KAYNAKLAR

Giriş.....	76
Türk Eğitim Sisteminde İnsan Gücü.....	77
Eğitim ve İnsan Gücü İlişkisi	78
Nitelikli Öğretmen ve Özellikleri.....	80
Milli Eğitim Bakanlığında İnsan Kaynağı Seçme ve Atama Süreci	82
Milli Eğitim Bakanlığının İnsan Gücü	84
Türk Eğitim Sisteminde Finansal Kaynaklar	85
Eğitim Finansmanlığı İle İlgili Başlıca Yasal Düzenlemeler	88
Türk Eğitim Sisteminde Teknolojik Kaynaklar	90
Eğitimde Teknolojik Kaynaklarla İlgili Yaşanan Sorunlar	92
Bölüm Tartışma Soruları	93
Kaynakça.....	94

6. BÖLÜM

TÜRK EĞİTİM SİSTEMİNDE REFORM VE YENİLEŞME GİRİŞİMLERİ

Giriş.....	98
Öğretmen Yetiştirmede Reform ve Yenileşme Girişimleri	98
Okul Yöneticisi Yetiştirmede Reform ve Yenileşme Girişimleri.....	105
Öğretim Programlarında Reform ve Yenileşme Girişimleri.....	110
Sonuç.....	113
Bölüm Tartışma Soruları	115
Kaynakça.....	115

7. BÖLÜM

ÖRGÜT YÖNETİM TEORİLERİ VE SÜREÇLERİ

Giriş.....	118
Örgüt ve Yönetim Kuramları	121
A. Klasik Kuram	121
1. Bilimsel Yönetim Akımı.....	121
2. Yönetim İlkeleri (süreçleri) Akımı.....	121
3. Bürokrasi.....	122
B. Neoklasik Kuram	123
1. Davranışsal (İnsan İlişkileri) Yaklaşım	124
2. Çevresel-Davranışsal Yaklaşım	124
C. Çağdaş (Modern) Kuramlar.....	126
Yönetişim.....	127
Durumsallık.....	129
Toplam Kalite Yönetimi.....	129
Kaos Kuramı	131
Öğrenen Örgütler.....	132
Yönetim Süreçleri	134
Planlama	134
Örgütlenme	135
İletişim	136
Karar Verme.....	136
Eşgüdümleme	136
Değerlendirme/Denetim.....	139
Bölüm Tartışma Soruları	140
Kaynakça.....	141

8. BÖLÜM

SOSYAL BİR SİSTEM VE ÖRGÜT OLARAK OKUL

Giriş.....	144
Açık ve Kapalı Sistemler	144
Sistem Döngüsü.....	146
Açık Bir Sosyal Sistem Olarak Okul.....	146
Örgüt Nedir?	147
Bir Örgüt Olarak Okul.....	148
Örgüt Boyutları ve Okul	149
Okul Kültürü ve İklimi	150
Örgüt Kişiliği, Sağlığı ve Okul Örgütü.....	151
Örgütsel Çatışma ve Okul Örgütü	152
Öğrenen Örgüt Olarak Okul.....	153
Bir Öğrenme Topluluğu Olarak Okul.....	154
Sonuç.....	155
Bölüm Tartışma Soruları	156
Kaynakça.....	157

9. BÖLÜM

İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİ

Giriş.....	160
İnsan Kaynakları Yönetiminin Tanımı ve Kapsamı	160
İnsan Kaynakları Yönetiminin Amacı	162
İnsan Kaynakları Yönetiminin Temel İlkeleri.....	163
Yeterlik (liyakat) İlkesi	164
Kariyer İlkesi	164
Eşitlik İlkesi	165
Güvence İlkesi	165
Yansızlık (tarafsızlık) İlkesi	166
İnsan Kaynakları Yönetiminin İşlevleri	166
İnsan Kaynakları Planlaması	167
İnsan Kaynağını Bulma ve Seçme	168
Eğitim ve Geliştirme	169
Kariyer Yönetimi	171
Performans Değerlendirme ve Performans Yönetimi	172
Ücret ve Ücret Yönetimi	174
Sonuç.....	175
Bölüm Tartışma Soruları	175
Kaynakça.....	176

10. BÖLÜM

OKULLARDA EĞİTİM ÖĞRETİM İLE İLGİLİ HİZMETLER

Giriş.....	178
Öğrenci Özlük İşleri.....	179
İlköğretimde Öğrenci Kayıt Kabul, Nakil, Devama İlişkin İş ve İşlemler İle Öğrenci Başarısının Değerlendirilmesi	179
İlköğretim Kurumlarına Kayıt Hazırlığı	180
İlköğretimde Öğrenci Kayıt ve Kabul İş ve İşlemleri.....	180
İlköğretimde Öğrenci Nakil İş ve İşlemleri.....	182
İlköğretimde Öğrenci Devam Devamsızlık İş ve İşlemleri.....	182
İlköğretimde Öğrenci Başarısının Değerlendirilmesi	183
Ortaöğretime Geçiş Kayıt-Kabul, Nakil, Devam İş ve İşlemleri ile Öğrenci Başarısının Değerlendirilmesi.....	184
Ortaöğretimde Kurumlarına Kayıt Hazırlığı.....	184
Ortaöğretim Kurumlarında Öğrenci Kayıt Kabul İş ve İşlemleri	184
Ortaöğretimde Devam ve Devamsızlık.....	186
Ortaöğretimde Nakil İş ve İşlemleri	186
Ortaöğretimde Öğrenci Başarısının Değerlendirilmesi.....	187
Sonuç.....	188
Bölüm Tartışma Soruları	189
Önerilen Okumalar	190
Kaynakça.....	190

11. BÖLÜM

OKUL İŞLETMECİLİĞİ İLE İLGİLİ İŞLER

Giriş.....	192
Türkiye’de Eğitimin Finansmanı	193
Genel Bütçe Kapsamındaki Ödenekler ile Diğer Kişi ve Kuruluşlardan Sağlanan Gelirler	194
Genel Bütçeden Sağlanan Ödeneklerin Harcanması.....	195
Okul Aile Birliği ve Gelirleri	197
Okul Aile Birliği Gelirlerinin Harcanması.....	201
Sonuç.....	202
Bölüm Tartışma Soruları	203
Önerilen Okumalar	203
Kaynakça.....	203

12. BÖLÜM

OKUL-AİLE VE ÇEVRE İLİŞKİLERİ

Giriş.....	206
Okul ve Çevresi.....	206
Okul Aile İşbirliği.....	209
Okul-Aile İşbirliği ve Yararları	210
Okul-Aile İşbirliği Oluşumundaki Engeller	212
Okul-Aile Birliği.....	213
Okul Aile Birliğinin Organları	214
Okul-Aile İşbirliği Oluşturmada Veli Toplantıları.....	215
Sonuç.....	217
Değerlendirme Soruları.....	218
Kaynakça.....	220

13. BÖLÜM

TÜRK EĞİTİM SİSTEMİ VE OKULLA İLGİLİ GÜNCEL TARTIŞMA VE YÖNELİMLER

Giriş.....	224
STEM (Science, Technology, Engineering, Mathematics) Eğitimi Nedir?	224
Türkiye’de Eğitim Mimarileri.....	226
Karakter/Değerler Eğitimi.....	228
Okul Kültürü ve İklimi	233
Uluslararası Sınavlarda (PISA, TIMSS, PIRLS) Türkiye’nin Durumu	237
PISA Sınavlarına Göre Türkiye’nin Eğitim Durumu.....	238
TIMSS Sınavlarına Göre Türkiye’nin Eğitim Durumu.....	240
PIRLS Sınavlarına Göre Türkiye’nin Eğitim Durumu.....	244
Bölüm Tartışma Soruları.....	244
Önerilen okumalar	245
Kaynakça.....	245

Yazarlar Hakkında.....	249
-------------------------------	------------

1. BÖLÜM

EĞİTİM SİSTEMLERİNİN OLUŞUMU VE TÜRK EĞİTİM SİSTEMİNİN YAPISI

Prof. Dr. Mehmet Metin ARSLAN - Kırıkkale Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-4346-4070

Bölümün Amacı

Bu bölümün sonunda öğrenciler/öğretmen adayları;

- Eğitim sistemlerinin oluşumu hakkında bilgi sahibi olacak,
- Türk eğitim sisteminin tarihsel gelişimi hakkında bilgi verebilecek,
- Sistem yaklaşımını açıklayabilecek,
- Türk eğitim sisteminin örgütsel ve yönetsel yapısını kavrayabilecek,
- Milli Eğitim Bakanlığının görevleri hakkında bilgi sahibi olacak.

Özet

Ulus devletlerin kuruluşu, sanayileşme ve demokratikleşme süreçlerinin etkisiyle ülkeler, toplumsal yaşamın sürekliliğini ve toplumsal düzenin oluşmasını eğitim yolu ile düzenlemeyi hedefleyerek eğitim ve okul sistemlerinin oluşumunu hazırladılar. Eğitim sistemlerinin oluşum sürecinde, yönetim bilimi alanındaki gelişmeler ve özellikle de modern yönetim yaklaşımlarından *sistem yaklaşımının* etkisi önemlidir. Eğitimin sistemleşmesi sürecine ülkemiz açısından bakıldığında devletin belirleyici ve düzenleyici etkisi "Nizamı Cedit Fermanı" ile askerî okulların açılmasıyla başlamıştır. II. Mahmut döneminde eğitim bir kamu hizmeti olarak görülmeye başlanmış ve birtakım yasal düzenlemelerle, eğitim işlerinin yürütülmesi ve denetlenmesi ile ilgili örgütsel yapı oluşturulmuştur. Bu gelişmeler Cumhuriyet Dönemi'ndeki düzenlemelere ışık tutmuştur. Eğitim sisteminin yönetim ve örgüt sorunu yedinci ve dokuzuncu millî eğitim sularının gündemlerinde tartışılmıştır. Eğitim sisteminin örgüt ve yönetim yapısı değişik dönemlerde hukuki metinlerle yeniden yapılandırılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Sistem, Sistem yaklaşımı, Eğitim sistemi, Örgütsel yapı

Giriş

Eğitim tarihi alanında yapılan çalışmalardan modern eğitim sistemlerinin nasıl oluştuğunu incelediğimizde, ulus devletlerin kuruluşu, sanayileşme ve demokratikleşme süreçlerinin eğitim sistemlerine “ulusal okul sistemi” ve “fabrika tipi eğitim sistemi” olarak yansıdığını görürüz. Bu gelişmelerin eğitim yönetimi alanına olan etkisini değerlendirdiğimizde, zorunlu eğitim ve kitle eğitimi gibi gelişimlerin merkezî ve yerel yönetimlerin baskın olduğu eğitim sistemlerinin oluşumlarını temellendirdiği ortaya çıkar (Ergün, 2018). 19. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren Eğitim Bilimleri alanında eğitimin amacı ve işlevleri tartışılmaya başlanmıştır. 19. yüzyılın sonlarına doğru çağdaş eğitim akımlarının etkisiyle sosyal ve kültürel hayatın çeşitli alanlarında, eğitimde geleneksel ve tutucu olan anlayışlara tepki olarak reform niteliğinde yenileşme hareketleri ortaya çıkmıştır (Aytaç, 2006). Eğitimde yenileşme hareketlerini değerlendiren John Dewey, “Geçmiş sonmuş gibi gösteren bildik sistemlerden kopararak, geçmişin yardımıyla şimdiki anlayacak araçlar oluşturmamız.” diyordu (Toffler, 1996. S. 311).

Bu gelişmelere koşut olarak ülkeler toplumsal yaşamın sürekliliği ve toplumsal düzenin oluşmasını eğitim yolu ile düzenlemeyi hedefleyerek okul sistemlerinin oluşumunu hazırladılar. Bu durumdan hareketle toplumun eğitim ihtiyaçları kapsamında oluşturulan davranış örüntülerinin, rollerin ve ilişkilerin bileşimi olarak eğitim sistemleşti. Eğitim sistemi, anayasa başta olmak üzere diğer hukuki metinlerle amaçlar ve temel ilkeler çerçevesinde örgütsel ve yönetsel bir yapıya kavuştu.

Sistem Yaklaşımı: Eğitim Sisteminin Oluşumu

20. yüzyılın başlarında örgütü kapalı bir sistem olarak gören Klasik Yönetim Yaklaşımları ile 1940’lı yıllarda örgütün sosyal bir sistem, insanın da bu sistemin en önemli unsuru olduğunu savunan İnsan İlişkileri Yönetim Yaklaşımları (Neo-Klasik kuramlar) örgütün sorunlarını çözmede yetersiz kalmıştır. İnsansız bir örgüt modelini tasavvur eden Klasik Yaklaşım örgütsel yapıyı rasyonel bir sistem olarak; Neo- Klasik Yaklaşım ise örgütleri sadece insan ilişkilerinin koordine edildiği iş birliği sistemi olarak ele alıp amaç ve yapı boyutlarını göz ardı etmiştir. Yönetim bilimciler 1950’li yıllarda sistem konusunda Klasik ve İnsan ilişkileri düşüncelerinden farklı olarak sistemler ve sistemlerin modellemesine yönelik yepyeni düşünceleri tartışmaya başlamıştır (Şahin, 2006, s.57). Klasik ve İnsan İlişkileri Yönetim Kuramlarının bir sentezi olarak Sistem yaklaşımı, organizasyonu ana sistem olarak amaçlar, çeşitli parçalar ve süreçlerden oluşan bir bütün olarak görmüş ve incelemiştir. Sistem yaklaşımını betimlemeden önce “sistem” kavramını analiz etmede yarar vardır.

Sistem kavramı, bilim ve teknolojideki gelişime koşut olarak değişik kaynaklarda değişik biçimlerde tanımlanmıştır. Bu tanımlardaki ortak vurgulara bakıldığında (Şahin, 2006, s.56) :

“Sistem alt birimlerden oluşur.

Sistem birimleri arasında tanımlı ilişkiler vardır.

Sistem belirli bir amacı gerçekleştirmeye yöneliktir.

Sistemin belirli bir sınırı (büyüklüğü) vardır.

Sistemin iç ve dış çevresi vardır.

Sistem iç ve dış çevresi ile etkileşim içindedir.

Sistemin girdileri, işleyişi, çıktıları, dengesi ve denetimi vardır.

Sistem anlamlı bir bütündür.”

Yukarıdaki tanımlarda ortak vurgular temel alındığında sistem, bir veya daha fazla amaca ya da sonuca ulaşmak üzere birbiriyle ilişkili ve etkileşen parçalardan (alt sistemlerden) oluşan belirli sınırı olan anlamlı bir bütündür. Fiziksel veya kavramsal, birden çok bileşenden oluşan bu bütünün dışında kalan ögeler, onun çevresini oluşturmaktadır. Sistemin canlı cansız bütün sistemlerde bulunan beş ögesi: *girdi, işlem, çıktı, çevre ve dönüt* olarak ifade edilmektedir. Sistem çevreden **girdiler**(kaynaklar) alır. Bu kaynakları **işlem**den geçirerek mal, hizmet ve teknoloji üretir. Ürettiklerini çıktı olarak içinde bulunduğu çevreye sunar. **Dönüt** (geri besleme) çıktılardan elde edilen bilgi ile girdilerin yeniden düzenlenmesidir.

Her sistem yapı, süreç ve işlevleriyle kendine özgü alt sistem ve temel sistemlerden oluşmaktadır. Alt sistemler, birbirleriyle karşılıklı etkileşim içinde bulunan bir bütünün parçasıdır. Stoner ve Freeman (1989 p.56; akt. Arıkboğa. t.y.), sistem ve alt sistem ilişkisini “Bütün bir sistemi oluşturan parçalar alt sistemler olarak adlandırılır ve her sistem aslında daha büyük bir sistemin alt sistemidir.” olarak belirtmektedir. Bu duruma örnek verecek olursak, bir okul sistemi büyük bir eğitim sisteminin alt sistemidir. Başaran ve Çınkır (2013), sistemin alt sistemlerinin “Her sistemin girdilerini alan ve çıktılarını veren **alışveriş alt sistemleri**; bunları işleyen üretim alt sistemleri; sistemi çevresine uyarlayan **uyarlama alt sistemleri**; can ve mal varlığını koruyan **yaşatma alt sistemleri**; ve kendini yöneten **yönetim alt sistemleri**” olarak beş kümede toplanabileceğini belirtmişlerdir.

Sistem yaklaşımında ve eğitim sisteminin yapılandırmasında en çok kullanılan **üç sistem kuramı**: Genel Sistemler Kuramı, Açık Sistem Kuramı ve Toplumsal Sistem Kuramı’dır (Başaran ve Çınkır, 2013).